

MALOLJETNICI I MLAĐI PUNOLJETNICI S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU U TRETMANU SOCIJALNE SKRBI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Marija Koren Mrazović

Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH
Zagreb

Sažetak

Rad se bavi prikazom pojave maloljetničke delinkvencije i osoba s poremećajima u ponašanju u tretmanu centara za socijalnu skrb i njihovih podružnica i ureda u Republici Hrvatskoj, s posebnim osvrtom na problematiku u radu socijalnih pedagoga/defektologa i socijalnih radnika koji izvršavaju poslove skrbi o spomenutoj skupini mladeži.

Izvršena je usporedba pokazatelja koji govore o kretanju/zastupljenosti pojave u razdoblju 1994.-1998. godine, kao i zastupljenosti poslova na provođenju odgojnih mjera izrečenih maloljetnicima i mladim punoljetnicima u navedenom razdoblju. Značajno je istaći da je prema pokazateljima Državnog odvjetništva RH posljednjih godina (počev od 1992. i 1993. kada je izrazit trend porasta maloljetničke delinkvencije) uslijedio kontinuirani pad maloljetničke delinkvencije. U skladu s evidencijom službe socijalne skrbi bilježi se porast broja djece i mladeži s poremećajima u ponašanju prema kojima se, uz mjere kazneno pravne zaštite, provode mjere obiteljsko pravne zaštite ili se roditelji obraćaju za pomoć kroz savjetovanišni rad, zbog poteškoća u odgoju djece, te kriza u adolescenciji. Umjesto zaključka bit će istaknuta problematika u radu i prijedlozi temeljem iskustvenih spoznaja socijalnih pedagoga i socijalnih radnika - izvršitelja zadaća u centrima za socijalnu skrb na zaštiti djece i mladeži s poremećajima u ponašanju.

Ključne riječi: poremećaji u ponašanju, djeca, socijalna skrb

I UVOD

Poznata je činjenica da je od pamtvijeka bilo mladih (ali i starih) koji se nisu lako ili se uopće nisu mogli prilagoditi socijalnim uvjetima življenja, poštovanju normi i pravila, uvažavanju klasničnih vrednota i sistema vrijednosti, dakle koji su unatoč snažnim društvenim pritiscima u prošlosti zastranili/odstupali po svom ponašanju.

O tome je govorio i Grčki filozof Sokrat kojem se pripisuje citat, a koji to ilustrira na svoj način kad kaže: "Djeca sada vole luksuz, loše se vladaju, preziru autoritet. Pokazuju nepoštovanje prema starijima i više vole brbljati nego učiti." (Marković, 1984)

Dakle, bilo je uvijek mladih koji su se po svom ponašanju izdvajali iz većine, ali to je i iz kuta promatranja odraslih, koji osporavaju njihovo ponašanje, odnosno smatraju da im je potrebna pomoć zajednice.

Bilo je uvijek onih čija su odstupanja bila bezazlena kao i onih koji su pokazivali vrlo intenzivne poremećaje u ponašanju, organizirali se u pokrete s oznakama mladenačke podkulture i kontrakulture (maloljetničke skupine i "bande"), uz agresivne istupe sa svojim posebno dogovorenim/stvorenim ili oponašanim pravilima ponašanja, idealima, pa sve do negiranja svega pozitivnog i klasničnih vrednota koje su stoljećima stvarane.

Danas mladi sve češće traže neograničenu slobodu, puni su agresije prema svijetu oko sebe, agresivni su na svoju sredinu pa i na one najbliže u obitelji, usmjereni su na materijalno i zadovoljštinu traže u sredstvima koja im stvaraju privid i iluzije lijepog i "užitke kratkog daha".

Sve češće se čuju razgovori roditelja o njihovoj nemoći, o tome da im stvari u odgoju djece "izmiču kontroli", da se osjećaju neuspješnim roditeljima, a da pri tome ne znaju kako utjecati na promjenu situacije kao i od koga i gdje zatražiti te

dobiti pomoć. Pojava konzumiranja alkohola i droga, te gotovo učestala pojava pušenja kod mladih, zasigurno treba zabrinjavati sve nas profesionalno i u roditeljskoj ulozi.

U promatranju skupine djece i mladeži s poremećajima u ponašanju s kojima se danas susreće socijalna skrb u obavljanju svoje djelatnosti bitno je istaći sljedeće:

- zabrinjavajući je porast broja djece s poremećajima u ponašanju sve niže starosne dobi s udruženim smetnjama, (ta dobna granica se je spustila ispod 10 godina starosti),

- povećava se broj djece i mladeži s poteškoćama u učenju i u odnosu prema školskim obvezama, djeca u sve većem broju izražavaju netrpeljivost prema učiteljima i nastavnicima te agresivno se ponašaju u školskoj sredini,

- zapaža se sve veći broj djece s emocionalnim smetnjama - među kojima su najzastupljeniji nizak prag tolerancije na frustracije, noćno mirenje, tikovi, poteškoće glasa i govora,

- zabrinjava pojava pušenja, a također eksperimentiranje s drogama u višim razredima osnovne škole, gdje se govori i o djeci dilerima, no preko toga se prešutno prelazi,

- značajno je zastupljena materijalistička orijentacija i doživljavanje svijeta prijatelja kroz materijalne vrednote,

- problemi u komunikaciji s vršnjacima i odraslima (roditeljima, nastavnicima i drugima) potkrijepljuju subjektivni doživljaj pojedinca da je nevoljen i neshvaćen što utječe i na stvaranje slike o sebi, zadovoljavanje/nezadovoljavanje potreba i druge strane života i ponašanja djeteta te njegov cjelokupan razvoj,

- u opadanju je broj djece i maloljetnika počinitelja kaznenih djela u odnosu na prethodne godine kao i broj onih kojima su izrečene sudske sankcije, no raste broj mladih punoljetnih osoba u tretmanu socijalne skrbi s poremećajima u ponašanju kojima je potrebna pomoć. Zasigurno nas trebaju zabrinuti (unatoč demokraciji) razni vjerski pokreti i udruženja, a naročito onda kada nude lažne ideale i lagodan stil života koji se bitno razlikuju od stila života većine ljudi u Hrvatskoj. Za neke maloljetnike i maloljetnice postoje pokazatelji da su kroz prihvaćanje "drugih vjera" te ideala stranih našoj kulturi bili direktno ugroženi, no o tome se još uvijek premalo zna i govori (ili prešutno prelazi), kao i o alternativnim skupinama o kojima sve češće pišu javna glasila,

- u porastu je broj djece i mladeži prema kojima je potrebno poduzeti mjere obiteljsko-pravne zaštite. Značajna je novina da novi Obiteljski zakon koji će se početi primjenjivati od 1. srpnja 1999. godine, proširuje mogućnost zaštite prava i dobrobiti djece, kao i mogućnost primjene ovog Zakona i na mlade punoljetne osobe.

Centar za socijalnu skrb može tako u svrhu pomoći u razvoju osobnosti i odgovornosti do njenog osamostaljivanja, mladu punoljetnu osobu upu-titi u savjetovalište za mladež ili odrediti nadzor u svrhu pomaganja u prevladavanju teškoća odrastanja mladoj punoljetnoj osobi ili ukoliko za to postoje posebni razlozi, smjestiti je u dom socijalne skrbi (čl. 109.).

U dom socijalne skrbi, kada za to postoje razlozi socijalne naravi, prema sada važećem Zakonu o socijalnoj skrbi, može se samo iznimno smjestiti mladu punoljetnu osobu s poremećajima u ponašanju. To je izuzetno značajno kod postpenalnog prihvata kada se osoba ne može vratiti u svoju obitelj, a takvu mogućnost potrebno je proširiti na mlade punoljetne osobe i pružiti im pomoć u osamostaljivanju uz nadzor stručnog osoblja kada je to potrebno i za njihovu dobrobit.

Temeljem ovog Zakona predškolske, školske i zdravstvene ustanove, policija, pravosudna i druga državna tijela, pravne i fizičke osobe koje su po posebnim zakonima određeni za brigu o obitelji, djeci i drugim osobama koje se ne mogu brinuti same o sebi, radi zaštite njihovih interesa **dužne su surađivati s ustanovama socijalne skrbi.**

Opće je poznato da koncepti međusobne suradnje i zajedničkog rada često doživljavaju svoj lom kada je u pitanju nadležnost ili određenje što je čiji posao. Kada su u pitanju djeca i mladež s poremećajima u ponašanju onda većina tereta "pada na leđa" djelatnika u sustavu socijalne skrbi. Ovdje je kao potrebno istaći prekasno postupanje tj. poduzimaju se mjere zaštite i često puta prebacuje "vrući kesten" socijalnoj skrbi kada su poremećaji u ponašanju izraziti i smetaju/ugrožavaju okolinu (djecu u razredu, nastavnike, susjedstvo, pa i samu obitelj). Naime, u obitelji se žrtvuje dijete i nudi kao problem s ciljem prikrivanja propusta ostalih članova i problema u obitelji.

Prikaz zastupljenosti djece, mladeži i mladih punoljetnika delinkventnog ponašanja i osoba s poremećajima u ponašanju u evidenciji i tretmanu centra za socijalnu skrb i podružnica po županijama te ureda Centra za socijalnu skrb Grada Zagreba.

Da bismo mogli realno procijeniti značenje pojedine društveno negativne pojave na određenom području i programirati mjere za njeno sprečavanje kao i broj potrebitih djelatnika za rad u službi socijalne skrbi, moramo prije svega raspolagati s podacima na osnovi kojih se može zaključiti kolika je opsežnost te pojave te kakav je trend kretanja. (Hinjan i Singer, 1990).

Ministarstvo rada i socijalne skrbi svake godine objedinjava, analizira i prati brojčane pokazatelje temeljem godišnjih izvješća o radu s istim ciljem/namjerom.

2. ZASTUPLJENOST POJAVE MALOLJETNIČKE DELINKVENCije TE POREMEĆAJA U PONAŠANJU DJECE I MLADEŽI U RAZDOBLJU 1994. - 1997. TEMELJEM IZVJEŠĆA CENTRA ZA SOCIJALNU SKRb, UREDA I PODRUŽNICA

U sustavu socijalne skrbi centri za socijalnu skrb na temelju javnih ovlasti obavljaju zbrinjavanje djece odbjegli iz obitelji, provode odgojne mjere i mjere obiteljsko pravne zaštite nad djecom s poremećajima u ponašanju izvan vlastite obitelji ili s boravkom u obitelji.

Skrb izvan vlastite obitelji u sustavu socijalne skrbi, djece i mladeži s poremećajima u ponašanju samo djelomično se osigurava u udomiteljskoj obitelji. U domovima socijalne skrbi osigurava se skrb djeci koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti te djeci i mladim punoljetnicima s poremećajima u ponašanju i to temeljem Zakona o socijalnoj skrbi i Obiteljskog zakona. Najčešće zastupljeni oblici smještaja djece i mladeži s poremećajima u ponašanju su stalan smještaj, privremeni i poludnevni boravak u domovima socijalne skrbi. U cetrima za socijalnu skrb najzastupljeniji je savjetovani rad s djecom, mladeži i roditeljima kroz koji se nastoji pružiti pomoć u prevladavanju teškoća u odrastanju (adolescenciji), u odgoju i uključivanju u svakodnevni život nakon dužeg boravka u odgojnoj ustanovi/zavodu. Zatim po zastupljenosti slijedi rad na provođenju odgojne mjere pojačane brige i nadzora nad izvršavanjem roditeljskog prava te poslovi u svezi provođenja sudskog postupka prema maloljetnicima i mladim punoljetnicima. Primjenom Zakona o sudovima za mladež od 1. 1. 1998. godine uslijedili su dodatni poslovi primjenom načela uvjetovanog oportuniteta kroz koji je data mogućnost državnog odvjetniku da uvjetuje maloljetniku provedbu posebne obveze, čije izvršenje nadziru djelatnici centra za socijalnu skrb. Kako je državni odvjetnik dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o svakom maloljetniku počinitelju kaznenog djela te o svojoj daljnjoj odluci, centri za socijalnu skrb raspolažu točnim pokazateljima o stanju i kretanju kriminaliteta djece, maloljetnika, a posljednju godinu sve više i mladih punoljetnika.

U ovom radu prikazat će kretanje pojave maloljetničke delinkvencije te zastupljenost djece i mladeži s poremećajima u ponašanju u tretmanu centra za socijalnu skrb i domovima socijalne skrbi, temeljem izvješća svih centara za socijalnu skrb u Republici Hrvatskoj, podružnica centara i Centra za socijalnu skrb Grada Zagreba i njegovih ureda. Ovdje se svakako nameće vječno pitanje

stvarnog kriminaliteta/"tamne brojke" u odnosu na registrirani kriminalitet.

Osvrtom na razdoblje 1994-1997. zapažamo (vidi tablice 1. i 2.) da se značajan porast osoba u tretmanu bilježi 1995. godine i to u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, zatim u Splitsko-dalmatinskoj, Osječko-baranjskoj, Sisačko-moslavačkoj, Istarskoj, Primorsko-goranskoj, Karlovačkoj, Šibensko-kninskoj pa i u većini drugih županija.

Taj trend porasta osoba s poremećajima u ponašanju/maloljetničke delinkvencije zapaža se i narednih godina u Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj, Varaždinskoj, Ličko-senjskoj, Istarskoj i Međimurskoj županiji u 1996. g.

Temeljem pokazatelja državnog odvjetništva za desetgodišnje razdoblje utvrđeno je da je zbog ratne situacije u našoj zemlji i drugih činitelja došlo do znatne oscilacije broja prijavljenih maloljetnika. Tako se 1992. i 1993. govori o uzlaznom trendu kretanje maloljetničke delinkvencije, da bi nakon toga uslijedio kontinuirani pad. (Cvjetko B., 1998.)

Ovaj pokazatelj govori u prilog tvrdnji da je u centrima za socijalnu skrb u porastu broj djece i mladeži s poremećajima u ponašanju prema kojima se poduzimaju mjere obiteljsko pravne zaštite te kroz druge oblike savjetovanih rada pruža pomoć djeci i roditeljima bilo da se radi o adolescentnoj krizi i drugim problemima u odgoju djece i to po dojavu drugih službi ili (što je rjeđi slučaj) po zahtjevu roditelja.

U tablici 1 prikazan je i sveukupan broj djece i mladeži prema promatranim godinama pa tako dobivamo slijedeće pokazatelje.

Promatrane godine	Sveukupan broj
1994.	8198
1995.	9985
1996.	9325
1997.	8738
1998.	12364

Iz ovih pokazatelja je vidljivo da je sveukupan broj djece i mladeži s poremećajima u ponašanju u tretmanu centra za socijalnu skrb u Republici Hrvatskoj, u odnosu na 1994. godinu značajno porastao, a taj trend porasta samo je neznatno ublažen tijekom 1997. godine. Djelatnici u sustavu socijalne skrbi ističu da je došlo do pada broja djece - kazneno neodgovornih osoba do 14 godine evidentiranih počinitelja kaznenih djela (što može značiti da se tome ne pridaje dovoljno

Tablica 1 Prikaz kretanja broja djece, maloljetnika i mladih punoljetnih osoba u tretmanu centara za socijalnu skrb, podružnica i ureda u Republici Hrvatskoj za razdoblje 1994. - 1997.

Županija	promatrana godina			
	1994.	1995.	1996.	1997.
	ukupno	ukupno	ukupno	ukupno
Zagrebačka - Zagreb	2389	3208	2876	2715
Krapinsko-zagorska	105	145	146	114
Sisačko-moslavačka	295	437	234	294
Karlovačka	192	293	167	235
Varaždinska	386	309	324	314
Koprivničko-križevačka	129	209	199	159
Bjelovarsko-bilogorska	243	212	242	239
Primorsko-goranska	619	754	664	707
Ličko-senjska	27	38	45	67
Virovitičko-podravska	70	137	118	81
Požeško-slavonska	136	178	134	65
Brodsko-posavska	397	409	462	403
Zadarska	257	287	228	223
Osječko-baranjska	634	669	678	853
Šibensko-kninska	34	184	209	186
Vukovarsko-srijemska	231	233	233	187
Splitsko-dalmatinska	967	1090	1055	746
Istarska	575	648	688	616
Dubrovačko-neretvanska	213	360	240	234
Medimurska	299	185	383	300
SVEUKUPNO	8198	9985	9325	8738

pozornosti u službi otrivanja počinitelja), ali je zato uslijedio porast broja djece s udruženim smetnjama za koje informaciju centru dostavlja škola, a ponekad se i roditelji obraćaju za pomoć kada su poremećaji mnogobrojni i uznepredovali.

U opadanju je i broj maloljetnika počinitelja kaznenih djela za koje državno odvjetništvo dostavlja obavijest centrima za socijalnu skrb.

Iz tablice 2. je međutim, vidljivo je da u odnosu na 1994. godinu konstantno iz godine u godinu u porastu broj osoba od 0-18 godina starosti koje se zbog poremećaja u ponašanju nalaze u tretmanu centra za socijalnu skrb.

Socijalni radnici i socijalni pedagozi ističu, temeljem praktičnih iskustava, da se je dobna granica djece u evidenciji počela spuštati ispod 10 godina starosti i da se sve više susreću s izuzetno teškim slučajevima tkzv. "teško odgojive djece s udruženim smetnjama".

Navedeno zasigurno potkrijepljuje i činjenica da je tijekom 1997. godine svega 160 maloljetnika boravilo na stalnom smještaju u domovima socijalne skrbi za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju po odluci suda (izrečena odgojna mjera upućivanje u odgojnu ustanovu), a 359 djece i mladeži je smješteno po odluci organa starateljstva zbog nemogućnosti zadržavanja u obiteljskom okruženju i intenzivnih poremećaja u ponašanju.

Tijekom 1996. i 1997. uslijedio je porast broja mladih punoljetnika u odnosu na prethodne godine, u tretmanu centara za socijalnu skrb, a značajno je porastao broj osoba s poremećajima u ponašanju u 1998. godini, dok se i nadalje bilježi pad broja maloljetnih delinkvenata.

S obzirom na spol i nadalje 95% slučajeva u tretmanu centara (a negdje i više) su to osobe muškog spola.

Tijekom 1998. Godine (vidi tablicu 2.1.) u tretmanu centara za socijalnu skrb bilo je sveukupno 8760 maloljetnih osoba u dobi od 0 do 18 godina.

Najviše maloljetnih osoba u tretmanu centara za socijalnu skrb bilo je na području Grada Zagreba (2076 ili 23,6%), zatim Osječko-baranjske županije (989 ili 13%), Splitsko-dalmatinske županije (739 ili 8,6%), te Primorsko-goranske županije (700 ili 7,9%).

Najmanje osoba s poremećajima u ponašanju u tretmanu iste službe nalazimo na području Požeško-slavonske županije (56 ili 0,6%) i Ličko-senjske županije (9 ili 0,3%).

Od svih osoba u tretmanu najviše je osoba muškog spola (7672).

Tijekom 1998. godine bilo je pri centrima za socijalnu skrb evidentirano 919 djece (osobe od 0 do 14 godina) počinitelja kaznenih djela.

Pri centrima za socijalnu skrb je nadalje evidentirano 6609 maloljetnika u dobi od 14 do 18 godina bilo s poremećajima u ponašanju, bilo da se je radilo o počiniteljima kaznenih djela ili počiniteljima prekršaja.

U ukupnom broju ovih osoba njih 1977 ili 29,9% su imali poremećaje u ponašanju, zatim 1977 ili 35,7% su bili počinitelji kaznenih djela, dok je njih 956 ili 14,4% počinilo prekršaje.

Tijekom 1998. godine 638 maloljetnih osoba je zatečeno u skitnji. Najviše takvih osoba nalazimo na području Primorsko-goranske županije

(101), Istarske županije (80) i Grada Zagreba (64).

3. EVALUACIJA POSLOVA NA IZVRŠAVANJU ODGOJNIH MJERA U SUSTAVU SOICIJALNE SKRBI

Radi boljeg uvida i prikaza stanja potrebno je reći da je tijekom 1997. godine u Republici Hrvatskoj prijavljeno 3117 kazneno odgovornih maloljetnika što je 11% manje nego tijekom 1996.

Tablica 2 Brojčani pokazatelji po dobnim skupinama za razdoblje 1994. -1997.

Županija	promatrana godina							
	1994.		1995.		1995.		1997.	
	0-18 g.	18-23 g.	0-18 g.	18-23 g.	0-18 g.	18-23 g.	0-18 g.	18-23 g.
Grad Zagreb	1971	418	2803	405	1837	486	1732	428
I Zagrebačka					498	55	484	81
II Krapinsko-zagorska	92	13	127	18	120	26	89	25
III Sisačko-moslavačka	258	37	381	56	167	67	178	116
IV Karlovačka	185	7	279	14	164	3	218	17
V Varaždinska	299	87	244	65	262	62	247	67
VI Koprivničko-križevačka	125	4	201	8	188	11	146	13
VII Bjelovarsko-bilogorska	208	35	190	22	223	19	227	12
VIII Primorsko-goranska	603	16	731	23	645	19	644	63
IX Ličko-senjska	21	6	36	2	31	14	55	12
X Virovitičko-podravska	69	1	124	13	111	7	81	-
XI Požeško-slavonska	125	11	155	23	97	37	41	24
XII Brodsko-posavska	384	13	380	29	429	33	381	22
XIII Zadarska	194	63	280	7	200	28	163	60
XIV Osječko-baranjska	598	36	624	35	642	36	792	61
XV Šibensko-kninska	24	10	168	15	196	13	151	35
XVI Vukovarsko-srijemska	209	22	221	12	223	10	173	14
XVII Splitsko-dalmatinska	623	344	736	354	684	371	548	198
XVIII Istarska	521	54	581	67	630	58	546	70
XIX Dubrovačko-neretvanska	192	21	287	73	188	52	148	86
XX Medimurska	186	113	130	55	315	68	259	41
SVEUKUPNO	6887	1311	8689	1296	7850	1475	7303	1445

Tablica 2.1. Prikaz osoba s poremećajima u ponašanju u tretmanu centara za socijalnu skrb prema dobi za razdoblje 1. 1. - 31. 12. 1998. G.

ŽUPANIJA	Osobe od 0-18 god.			Djeca od 0-14 god. (delinkventi)	Maloljetnici od 14-18 g.				Zateč u skitnji				Mlade punoljetne osobe od 18-21 g.				SVEUKUPNO
	Ukupno	M	Ž		Ukupno	pup	del.	pip	mlij.	staratelj	pup	del.	pip	ukup.			
GRAD ZAGREB	2076	1819	257	137	1361	663	639	59	64	18	109	679	34	822	2926		
I. ZAGREBAČKA	474	401	73	38	429	189	212	28	53	17	32	159	8	199	726		
II. KRAPINSKO-ZAGORSKA	63	58	5	17	41	10	31	-	29	8	15	62	-	77	169		
III. SISAČKO-MOSLAVAČKA	243	191	52	27	210	52	134	24	22	4	1	83	4	89	354		
IV. KARLOVAČKA	166	146	20	24	142	32	70	40	24	26	11	17	5	33	223		
V. VARAŽDINSKA	273	243	30	32	211	64	121	26	12	1	-	73	23	96	381		
VI. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	213	191	22	40	143	37	101	5	48	-	8	51	7	66	327		
VII. BJELOVARSKO-BILOGORSKA	231	188	43	26	182	34	103	45	17	3	5	73	4	82	330		
VIII. PRIMORSKO-GORANSKA	700	609	91	51	624	209	315	100	101	17	10	112	15	137	938		
IX. LIČKO-SENJSKA	29	24	5	4	34	5	21	8	5	2	3	6	3	12	46		
X. VIROVITIČKO-PODRAVSKA	102	95	7	36	41	20	21	-	3	3	-	18	19	37	142		
XI. POŽEŠKO-SLAVONSKA	56	52	4	7	45	8	37	-	1	-	14	44	1	59	116		
XII. BRODSKO-POSAVSKA	542	383	159	46	341	93	255	3	14	4	10	87	-	97	653		
XIII. ZADARSKA	230	193	37	28	163	25	88	50	27	3	11	68	9	88	345		

ŽUPANIJA	Osobe od 0-18 god.		Djeca od 0-14 god. (delinkventi)	Maloljetnici od 14-18 g.				Zateč u skitnji		Mlade punoljetne osobe od 18-21 g.				SVEUKUPNO
	Ukupno	M		Ž	Ukupno	pup	del.	pip	mllj.	staratelj	pup	del.	pip	
XIV. OSJEČKO-BARANJAKA	989	923	66	895	225	281	389	3	2	29	246	3	278	1270
XV. ŠIBENSKO-KNINSKA	300	282	18	235	16	212	7	44	2	1	76	1	78	422
XVI. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	282	243	39	218	59	141	18	30	15	4	33	2	39	351
XVII. SPLITSKO-DALMATINSKA	739	694	45	664	101	450	113	42	1	9	361	27	397	1178
XVIII. ISTARSKA	566	520	45	385	105	256	24	80	53	11	135	-	146	792
XIX. DUBRAVAČKO-NERETVANSKA	142	132	10	133	11	108	14	19	1	3	66	16	85	246
XX. MEĐIMURSKA	347	285	62	112	19	90	3	-	-	-	46	-	46	393
SVEUKUPNO	8763	7672	1091	6609	1977	3686	956	638	180	286	2495	181	2963	12364

pup = s poremećajima u ponašanju
del. = delinkventi (počinitelji kaznenih djela)
pip = počinitelji prekršaja

godine, a prema pokazateljima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske.

Od sveukupnog broja, kazneni postupak je pokrenut prema 1945 ili 62,6% maloljetnika. U odnosu na 1163 ili 37,4% doneseno je rješenje o odbačaju kaznene prijave. Po dovršenom pripremnom postupku prema 793 ili 42,5% maloljetnika stavljen je prijedlog sudu za izricanje sankcija.

Sudovi su u Republici Hrvatskoj prema 621 maloljetniku izrekli kaznene sankcije i to izvanzavodske odgojne mjere izrečene su prema 519 ili 83,5% maloljetnika, zavodske odgojne mjere prema 94 ili 15,1% maloljetnika, dok je samo prema 8 maloljetnika izrečen maloljetnički zatvor. (Cvjetko B., 1998.)

U odnosu na mlade punoljetnike samo je prema 2 osobe izrečena zavodska odgojna mjera (od sveukupnog broja - 3673 prijavljenih u 1997. godini sankcije su izrečene 946-orici mladih punoljetnika i to po proceduri za odrasle osobe).

Maloljetnicima se najčešće od odgojnih mjera izriče odgojna mjera pojačane brige i nadzora (u daljnjem tekstu PBIN-a). U promatranom razdoblju 1995. - 1997. imamo kumulaciju ove odgojne mjere provodene u centrima za socijalnu skrb, jer je zakonodavac dao mogućnost da se ona, a prema potrebi slučaja, provodi od 1 - 3 godine.

Iz tablice 3 vidljivo je da je iz godine u godinu evidentan pad broja maloljetnika prema kojima se provodi odgojna mjera PBIN-a u centrima za socijalnu skrb. Značajan pad broja osoba prema kojima se je ova mjera provodila zapažamo u Gradu Zagrebu, Primorsko-goranskoj županiji, Koprivničko-križevačkoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji, dok je evidentan porast u Zagrebačkoj i Međimurskoj županiji.

Od sveukupnog broja maloljetnika prema kojima je mjera provedena (1235) tijekom 1997. godine kod 371 mjera je

izrečeno u 1997. godini, a ostale mjere su se provodile tijekom 1997. godine, a izrečene su prethodnih godina. Od sveukupnog broja, prema 640 maloljetnika mjeru su provodili djelatnici centra za socijalnu skrb, a vanjski suradnici prema 446 maloljetnika, dok je u svega 60 slučajeva provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora povjereno drugoj ustanovi.

U radu s 446 maloljetnika bilo je uključeno 251 vanjski suradnik.

Odgojna mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi i nadalje može se provoditi samo u većim gradovima u Republici Hrvatskoj gdje postoje Centri za odgoj, a tijekom 1997. ona se je mogla provoditi u dodatnoj jedinici Centra za socijalnu skrb Varaždin

Tablica 3 Kretanje broja maloljetnika prema kojima su provodene odgojne mjere u razdoblju od 1995. - 1997.			
Odgojne mjere	Sveukupan broj provod. odgojnih mjera prema promatranim godinama		
	1995.	1996.	1997.
PBIN	1506	1364	1235
PBIN uz D.B.	120	106	121
Disciplinski centar	126	116	113
Odgojna ustanova	177	199	160
Posebna odgojna ustanova	29	26	39
Dom za preodgoj	175	139	129
Maloljetnički zatvor	13	11	22

PBIN = pojačana briga i nadzor
 PBIN uz D.B. = pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi

ŽUPANIJA	1995.										1996.						1997.					
	PBIN	PBI uz D.B.	DC	OU	POU	DZP	MLZ	PBIN	PBIN uz D.B.	DC	OU	POU	DZP	MLZ	PBIN	PBIN uz D.B.	DC	OU	POU	DZP	MLZ	
GRAD ZAGREB	542	63	48	58	9	47	2	438	50	28	61	7	37	-	378	45	30	135	8	33	2	
ZAGREBAČKA								69	7	1	15	3	6	1	79	2	2	34	2	4	-	
KRAPINSKO-ZAGORSKA	26	-	-	4	1	1	-	33	-	1	4	1	4	2	28	-	3	4	1	4	1	
SISAČKO-MOSLAVAČKA	61	-	2	6	-	4	-	36	-	-	2	1	3	-	38	-	-	17	1	3	-	
KARLOVAČKA	24	13	4	4	2	3	1	29	5	6	-	1	-	1	29	6	18	13	2	2	1	
VARAŽDINSKA	30	7	4	12	-	7	1	42	9	8	11	-	3	-	40	14	4	31	-	4	-	
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	31	-	3	8	1	6	-	31	-	2	5	2	8	1	19	-	-	18	2	6	1	
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	49	-	5	5	3	13	-	47	-	5	7	1	8	-	40	-	5	23	1	8	-	

Tablica 4 Zastupljenost broja maloljetnika i mladih punoljetnika kojima su izrečene odgojne mjere i kazna maloljetničkog zatvora u razdoblju 1995. - 1997. a nalazili su se u tretmanu centra za socijalnu skrb

ŽUPANIJA	1995.							1996.							1997.						
	PBIN	PBI uz D.B.	DC	OU	POU	DZP	MLZ	PBIN	PBIN uz D.B.	DC	OU	POU	DZP	MLZ	PBIN	PBIN uz D.B.	DC	OU	POU	DZP	MLZ
PRIMORSKO-GORANSKA	45	1	7	7	-	9	-	38	3	8	10	-	9	-	26	3	4	79	1	10	1
LIČKO-SENIJSKA	5	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	3	-	4	-	-	-	-
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	28	-	-	1	2	3	-	22	-	2	9	3	2	-	19	-	13	11	4	4	-
POŽEŠKO-SLAVONSKA	51	-	1	4	1	4	-	31	-	-	2	-	-	-	31	-	2	-	-	-	1
BRODSKO-POSAVSKA	53	-	-	13	3	9	1	29	-	-	6	1	6	-	20	-	13	-	1	1	-
ZADARSKA	542	63	48	58	9	47	2	438	50	28	61	7	37	-	378	45	30	135	8	33	2
OSJEČKO-BARANJSKA								69	7	1	15	3	6	1	79	2	2	34	2	4	-
ŠIBENSKO-KNINSKA	26	-	-	4	1	1	-	33	-	1	4	1	4	2	28	-	3	4	1	4	1
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	61	-	2	6	-	4	-	36	-	-	2	1	3	-	38	-	17	1	3	-	-
SPLITSKO-DALMATINSKA	24	13	4	4	2	3	1	29	5	6	-	1	-	1	29	6	18	13	2	2	1
ISTARSKA	30	7	4	12	-	7	1	42	9	8	11	-	3	-	40	14	4	31	-	4	-
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	31	-	3	8	1	6	-	31	-	2	5	2	8	1	19	-	-	18	2	6	1
MEĐIMURSKA	49	-	5	5	3	13	-	47	-	5	7	1	8	-	40	-	5	23	1	8	-
SVEUKUPNO	45	1	7	7	-	9	-	38	3	8	10	-	9	-	26	3	4	79	1	10	1

* = samo po odluci suda *1 = 160 po odluci suda 359 mjera obiteljsko-pravne zaštite

(prihvatna stanica). Ova mjera se prerijetko izriče u odnosu na rezultate koje je moguće postići kroz kombinacije utjecaja i timski pristup u radu, te međusobno djelovanje obitelji, odgojnog osoblja u odgojnoj ustanovi i djelatnika centra za socijalnu skrb suradno sa školom, zdravstvenim i drugim institucijama u lokalnoj zajednici, a za dobrobit maloljetnika.

Ovdje je potrebno naglasiti da se i uz mjeru pojačane brige i nadzora i uz ovu mjeru o kojoj je prethodno bila riječ - **premalo koristi mogućnost izricanja posebnih obveza**.

Iz tablice 3 vidljivo je da je tijekom 1996. uslijedio pad izvršavanja mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi u odnosu na prethodnu godinu te zatim porast u 1997. godini.

Odgojna mjera upućivanje u disciplinski centar na neprekidni boravak u neznatno češćem obimu se izriče nego mjera upućivanja na boravak u trajanju od nekoliko sati. I ova mjera se nedovoljno koristi, a naročito u slučajevima kada maloljetnik ne izvršava obveze koje su programom zacrtane kod provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora. Vjerojatno je tome razlog to što su ograničene mogućnosti za njeno provođenje ili nedovoljna stručna organiziranost ove radne jedinice centra za odgoj. Najčešće se čuju međusobna prebacivanja kao npr. u Zagrebu gdje se kaže da se ona ne provodi dovoljno stručno iako postoje objektivne mogućnosti, odnosno da prostor, kadar i druge pretpostavke nisu osigurane, jer se ova mjera rijetko izriče.

Tijekom 1996. godine porastao je broj izrečenih mjera - upućivanje u odgojnu ustanovu temeljem odluke suda, no 1997. uslijedio je pad upućenih maloljetnika po odluci suda ali je zato u porastu broj upućenih po odluci organa starateljstva kao mjera porodično pravne zaštite.

Isto tako iz godine u godinu u odnosu na promatrano razdoblje u porastu je broj maloljetnika upućenih u posebnu odgojnu ustanovu i to češće zbog zamjene mjere, tako je kapacitet odjela u posebnoj odgojnoj ustanovi postao nedovoljnog kapaciteta što stvara poteškoće u provedbi ove mjere, kao i iz razloga što se tamo upućuju sve teži/složeniji slučajevi.

U opadanju je iz godine u godinu broj maloljetnika kojima je izrečena odgojna mjera - upućivanje u dom za preodgoj (1995. - 175 u odnosu na 1997. kada ih je upućeno 129).

U 1997. godini u porastu je broj maloljetnika, u odnosu na prethodne dvije godine, kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora (22). Navedeno potkrijepljuje i stručna mišljenja djelatnika u sustavu socijalne skrbi koji navode da je u porastu broj maloljetnika koji uporno vrše sve teža kaznena djela i prema kojima je sudska praksa bila preblaga

te princip potpunosti u izricanju mjera nije bio svrhovit. Djelatnici ističu i sve veći broj onih koji vrše teška kaznena djela, zatim su uz delinkventno ponašanje, skloni uživanju opojnih droga, alkoholiziranju, agresivnim i impulzivnim reakcijama s promjenama ličnosti i neurotskim smetnjama.

Najveći broj maloljetnika koji su boravili u maloljetničkom zatvoru tijekom 1997. godine potječe iz Medimurske županije.

U tablici 4 prikazan je broj maloljetnika prema kojima su se provodile odgojne mjere i kazna maloljetničkog zatvora za razdoblje 1995-1997. godina. S obzirom na primjenu Zakona o sudovima za mladež od 1. 1. 1998. godine koji je uvjetovao djelomično i novi pristup u radu sudova za mladež i uz pretpostavku da će se gotovo 80% slučajeva maloljetničkog kriminaliteta rješavati kroz mjere oportuniteta (jer maloljetnici najčešće vrše ekscesne delikte), a 20% upornih izvršitelja teških kaznenih djela procesuirati (i tada primijeniti odgojne mjere s kojima će se najbolje postići svrha odgoja/socijalizacije te širu lepezu odgojnih mjera), pokazatelji za 1998. godinu nisu korišteni za usporedbu u ovom radu.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

1. Uz sve dosad navedeno potrebno je istaći (temeljem iskustvenih spoznaja) da se djelatnici u centru za socijalnu skrb u svom radu susreću s **problemom zbrinjavanja djece i mladeži s udruženim smetnjama**. Posebno kada je, temeljem nalaza vještaka (opservacije) preporučeno za pojedini slučaj osigurati sociopedagoški tretman uz psihoterapiju i uz visoku razinu sigurnosti (djelomični ili potpuno ograničenje slobode kako bi osoba bila dostupna utjecajima). **U sustavu socijalne skrbi, kao ni u sustavu pravosuđa nemamo takvu ustanovu.**

2. Djeci i mladeži s duševnim smetnjama koja nisu u mogućnosti shvatiti značenje svojih postupaka ili ne mogu vladati svojom voljom ili su te mogućnosti smanjene u tolikoj mjeri da im je neophodna psihijatrijska pomoć, zbog neosiguranih kapaciteta na psihijatrijskim odjelima u gradovima širom Hrvatske, izuzev djelomično u Zagrebu, ne može se osigurati potrebna pomoć/tretman i zaštita. Iako je temeljem Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama propisano da se psihijatrijsko liječenje djece s poremećajima u ponašanju i psihički bolesne djece organizirano i provodi u nadležnoj zdravstvenoj ustanovi za to još uvijek nisu osigurani uvjeti u Republici Hrvatskoj. Vrlo je malo dječjih i adolescentnih psihijatarata koji su educirani za pružanje pomoći u određenom trenutku npr. djeci i mladeži smještenoj u domu socijalne skrbi u kojem se provodi sociopedagoški tretman kada se to smatra potrebitim pa i to utječe na ishod tretmana. U posebnoj odgojnoj

ustanovi nisu osigurani uvjeti za provođenje sigurnosne mjere čuvanja i liječenja iako je takvu mogućnost zakonodavac propisao u Zakonu o sudovima za mladež.

3. Na učinkovito izvršavanje odgojnih mjera zasigurno nepovoljno utječe i ponekad preblaga sudska praksa te pomak koji zapažaju djelatnici centara za socijalnu skrb. Naime, postupnost u izricanju sankcija i opetovano "davanje šanse" nekim maloljetnicima te sporost u izmjeni mjera na prijedlog izvršitelja kada se one pokažu neučinkovitim za pojedine slučajeve, zasigurno nepovoljno djeluju na ishod i ponašanje pojedinca.

4. Prema sadašnjim društvenim okolnostima teško je, uz sve napore pojedinaca, organizirati dobar postinstitucionalni tretman što također djeluje na ishod pojedinog slučaja i njegovu integraciju u sredini, odnosno kriminalno povratništvo.

5. Pokazuje se sve više potreba za otvaranjem savjetovašta za pružanje pomoći roditeljima u odgoju te djeci i mladeži u adolescentnoj krizi.

6. Ustanove/domovi za smještaj djece i mladeži zasigurno su i nadalje potrebiti ali daleko raznovrsniji prema sadržajima rada i terapijskim mogućnostima kao npr. prihvatne stanice, ustanove za hitan prijem zlostavljane djece, prenoćišta, tera-

pijske zajednice, mali domovi, dijagnostičke skupine... te zasebno mali domovi ili stambene zajednice za sudske slučajeve odvojeno od druge djece i mladeži s poremećajima u ponašanju.

LITERATURA

1. Cvjetko, B. (1998): Izvješće o kretanju maloljetničke delinkvencije za 1997. Godinu. Državno odvjetništvo RH, Zagreb.
2. Hinjan, F. i Singer, M. (1990): Maloljetnici u krivičnom pravu, Informator., Zagreb.
3. Singer, M. i LJ. Mikšaj Todorović (1993): Delinkvencija mladih. "Globus", Zagreb.
4. Marković, V. (1984.): Domski tretman kao dio institucijskog sistema u Republici Hrvatskoj. (u) Institucionalni tretman osoba društveno neprihvatljivog ponašanja. Republički zavod za socijalni rad SRH, Zagreb, 309-321.
5. Zakon o sudovima za mladež - Narodne novine broj 111/97
6. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smjetnjama - Narodne novine broj 111/97
7. Obiteljski zakon - Narodne novine broj 162/98
8. Zakon o socijalnoj skrbi - Narodne novine broj 73/97

MINORS AND YOUNGER MAJORS WITH BEHAVIORAL DISORDERS TREATED BY SOCIAL CARE IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary

Article surveys the phenomenon of juvenile delinquency and people with behavioral disorders treated by Centers for Social Care and their branch departments and offices in the Republic of Croatia. It especially draws attention to the issues social pedagogues /defectologists and social workers face while working with that group of young people.

The comparison of indexes showing presence of the phenomenon in the period 1994 - 1998 and number of works connected to execution of corrective measures for minors and younger majors ordered by the court, has been made. It is important to point out that lately, according to State Attorney's Office indexes, a constant decrease of minor delinquency has taken place (since 1992 and 1993, when trend of increase was evident). According to social care services' records, increase of number of children and young persons with behavioral disorders, who are placed under protection of corrective centers as well as family legal protection is increasing. Parents seek help in counseling centers for social care because of difficulties in raising their children or because adolescence crisis. Instead of conclusion the article point out issues significant for work of social pedagogues and social workers as well as suggestions based on experiences they have had working to protect children and young people with behavioral disorders.

Key words: *behavioral disorders, children, social care*